Når ungdom faller utenfor

– kan vi forandre opplæringen og systemene rundt dem?

Erfaringer fra aksjonsforskning med 14 ungdommer i et læringsmiljø for yrkesopplæring

Ragnvald Holst-Larsen
Førsteamanuensis i yrkespedagogikk, PhD
OsloMet – storbyuniversitetet

OSLOMET

14 ungdommer - ulike historier, felles utfordring

Aksjonsforskning med ungdommer som hadde gitt opp skolen – men som ønsket en ny sjanse.

- Hadde gitt opp skolen
- Store ressurser og interesser
- Ulike utfordringer og livssituasjoner
- Ønsket en ny sjanse

> *Jeg vil egentlig, men det har aldri fungert for meg.*

Dramatisert elevutsagn basert på flere intervjuer.

Den lovede skolen og den erfarte skolen

OSLOMET

Goodlads læreplanteori

1. **Ideell læreplan**
   Samfunnets verdier, visjoner og ideer om hva skolen bør være.
2. **Formell læreplan**
   Politikk, lovverk og offisielle læreplaner.
3. **Oppfattet læreplan**
   Hvordan lærere, skoleledere og andre aktører tolker og forstår læreplanen.
4. **Gjennomført læreplan**
   Den faktiske undervisningen og skolehverdagen.
5. **Erfart læreplan**
   Elevenes erfaringer, opplevelser og læringsutbytte.

Det er ikke nok å ha rettigheter på papiret **dersom opplæringen ikke oppleves som mulig å delta i.**

- **Politikk og lovverk** lover muligheter
- **Lærere og skoler** tolker og gjennomfører
- **Elevenes erfaringer** avgjør om skolen oppleves tilgjengelig

Bronfenbrenner – ungdommen i et økologisk system

OsloMet

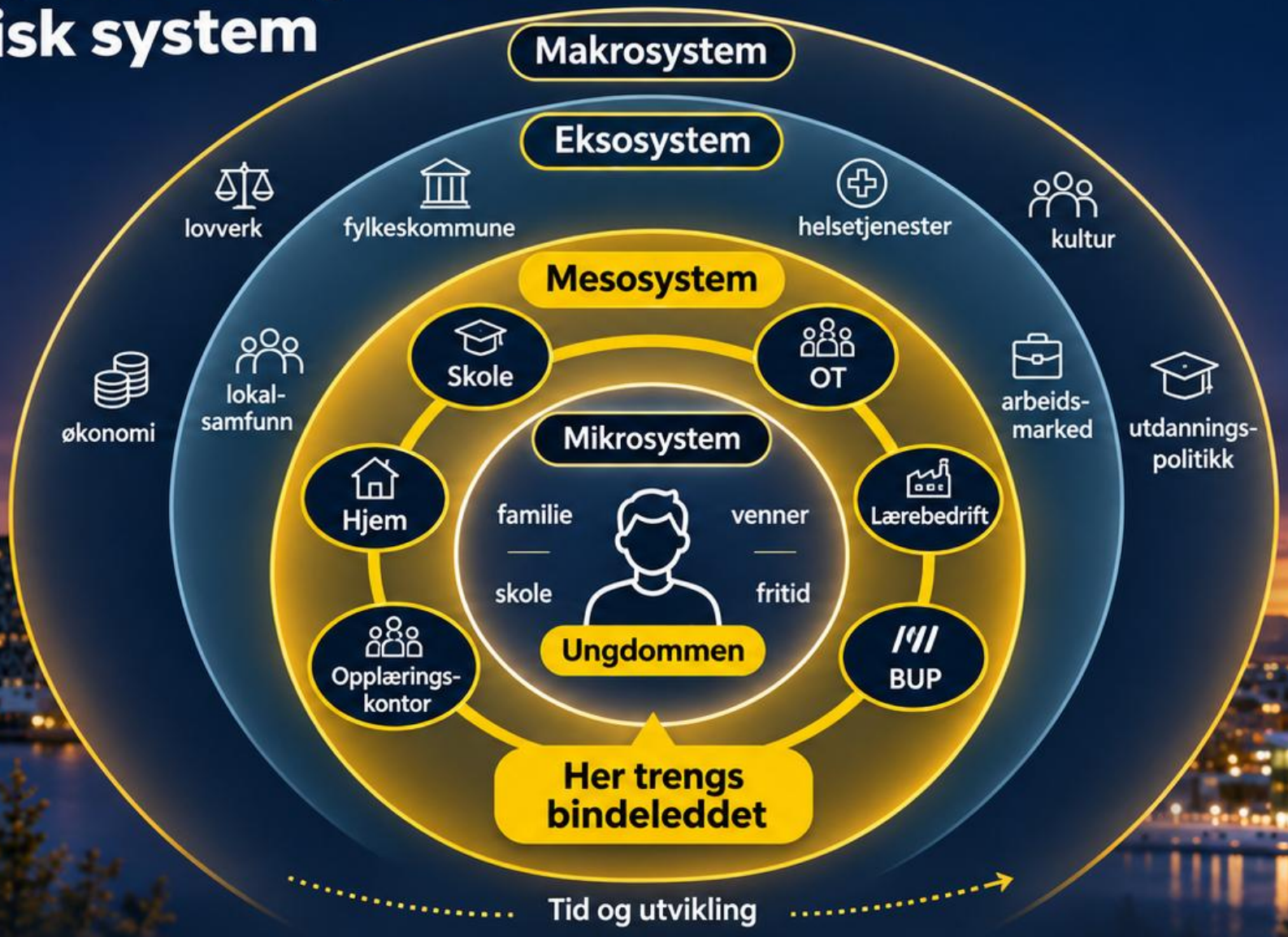

Utfordringen er ofte manglende sammenheng mellom systemene.

Det mangler en arena mellom skole og bedrift

Noen ungdommer kan ikke starte der systemet vanligvis forventer at de skal være.

SKOLE

For mange er relasjonen til skolen brutt.

→

DEN MANGLENDE ARENAEN

Trygghet · utforsking · mestring · yrkesforberedelse

→

LÆREBEDRIFT

Reelt opplærings- og arbeidsfellesskap.

Ikke en ny rettslig institusjon – men en oppgave og et sted som må organiseres.

Holst-Larsen (2025), kap. 11.1, s. 244–245 og kap. 11.6.1, s. 284–285.

OsloMet

Før ungdommen er klar for et læreløp

Dette er ikke «mindre viktige oppgaver». Det er forutsetninger for at yrkesopplæring kan bli mulig.

1 Relasjon og tillit

Tid sammen uten karakterer, skolekrav eller press om kontrakt.

2 Trygg utprøving

Lekpregede øvelser, sosiale forsøk, feiling, refleksjon og nye forsøk.

3 Stabilisering

Håndtere fravær, helse, hverdagsliv og overganger sammen med hjelpeapparatet.

Først når det er realistisk, overføres mer ansvar til bedriften og et formelt opplæringsløp.

Holst-Larsen (2025), kap. 11.1–11.2, 10.9.4–10.9.5 og 11.6.1.

FORSØK FØR BEDRIFTSPRAKSIS

Velkomstturen:

Vi startet et helt annet sted

1. Guidet tur som serviceoppgave
2. Rollespill med voksne som turister
3. Samarbeid, humor og kommunikasjon
4. Trygghet før krav og bedrift

«Er dette undervisning?» – Nils

OsloMet

Eksempel fra avhandlingen, s. 248–249. Illustrasjonsfoto – ikke forskningsdeltakere.

Nils – «Jeg skal selge klær, jeg skal ikke rydde»

Hva innebærer egentlig et yrke?

- Ville arbeide i butikk
- Så ikke hvorfor rydding og vareflyt var viktig
- Oppdaget at rutineoppgaver også er yrkeskompetanse

Et viktig spørsmål: Hvordan hjelper vi ungdommen til å forstå hele yrket – ikke bare de mest spennende delene?

Rollespill i praksis – nyttig eller kunstig?

Nils og Trond prøver salgssamtaler

OSLOMET

Hva prøvde vi?

- Øvde på kundesamtaler
- Brukte de fire fasene i salgsprosessen
- Filmet og reflekterte etterpå
- Opplevdes ulikt av ulike ungdommer

"Noen syntes dette var nyttig – andre syntes det ble kunstig."

Ungdomsbedrift – PopSockets

Fra idé til salg – og møte med virkeligheten

OSLOMET

Muligheter

- Idé, målgruppe og produkt
- Markedsføring og samarbeid
- Salgserfaring i praksis

Vanskeligheter

- Ville ikke stå på kjøpesenteret
- Brukte Snapchat i stedet
- Økonomien ble problematisk

Autentiske oppgaver skaper læring – men trenger tydelig støtte, rammer og refleksjon.

OsloMet

Vi endret undervisningen etter første aksjon

Første aksjon

Øvelser i enkeltferdigheter
Rollespill som virket kunstige
Uklart forhold til yrkets helhet

Andre aksjon

Reelle oppdrag med mottaker
Ungdommen former prosessen
Faglige mål integrert i arbeidet

Aksjonsforskning betyr å endre praksis når erfaringene utfordrer planen.

Holst-Larsen (2025), kap. 9–10

OsloMet

Dette er yrkesdidaktikk – ikke bare sosial aktivitet

Ungdommen trenger mennesker som både kan relasjoner og kjenner bedriftenes virkelighet.

Arbeidsliv Kjenne yrkets oppgaver, krav, kultur og instruktørens rammer.

Veiledning Skape mestring gjennom forsøk, samtaler og progresjon.

Samarbeid Koble OT, skole, opplæringskontor, NAV, helse og bedrift.

Rollen kan ivaretas av ulike aktører – forutsatt mandat, kompetanse, kapasitet og finansiering.

Holst-Larsen (2025), kap. 11.1, 11.4 og 11.6; Frøyland (2017; 2018).

Gunnar – et ekte oppdrag

Musikkvideo for 7. klasse

OSLOMET

Hvorfor fungerte dette?

- Ekte mottaker og tydelig tidsfrist
- Planlegging, opptak og redigering
- Alle barna skulle bli representert
- Oppgaven betydde noe for andre

«Her må du lage oppskriften selv.»

Gunnar

Men motivasjon fjernet ikke sykdommen – han ble også sliten og trengte støtte.

Gunnar mestret oppgaven – men ikke alltid helsen

Kompetanse

Film, planlegging, redigering og ansvar.

Belastning

Sykdom og utmattelse forsvant ikke.

Læring

Meningsfulle oppgaver krever realistisk støtte.

Holst-Larsen (2025), kap. 10.4, 10.8–10.9

Lærebedriften så kompetansen – kontrakten var vanskelig

- Gunnar arbeidet med GDPR, nettsider, HTML og CSS.
- Bedriften så ferdighetene og mulighetene.
- Sykdom, fravær og langvarig ansvar gjorde avtalen krevende.

Holst-Larsen (2025), kap. 10.6.3, 10.8 og 10.9

Bedriftene ønsket å bidra

«Det er et sosialt ansvar vi har å ta vare på ungdommer som sliter.»

Nils' bedriftsleder · avhandlingen s. 278

Bedriftenes bidrag

Reelle oppgaver, gradvise utfordringer, sosial tilhørighet og yrkeskompetanse.

Holst-Larsen (2025), s. 174–175, 236 og 278

Trond i lærebedrift

Respekt, ansvar – og behov for støtte

OSLOMET

Det positive i bedriftene

- Ga ungdommene reelle oppgaver
- Ville hjelpe og inkludere
- Så ressurser som skolen ikke alltid fikk fram

Det de trengte

- Tett kontakt med noen i mesosystemet
- Hjelp når ungdommen strevde
- Forutsigbarhet og tydelige avtaler

Bedriftene er en del av løsningen – men de skal ikke stå alene med ansvaret.

OsloMet

Bedriften trenger en partner – ikke mer papir

Tydelig plan

Hvilke oppgaver og læringsmål gjelder nå?

Fast kontakt

Hvem ringer instruktøren ved fravær eller vansker?

Faglig støtte

Hvem hjelper med vurdering, teori og progresjon?

Forutsigbarhet

Hvordan avklares tid, ansvar og økonomi?

Holst-Larsen (2025), kap. 9.6, 10.9 og 11.4

OsloMet

Ny lov fra 2024 – ny organisering av ansvaret

Lærebedriften

Godkjent lærebedrift
Formelt opplæringsansvar
Faglig leder og instruktør
Arbeidsgiveransvar

Samarbeidsorganet

Bistår etter avtale
Veiledning og kvalitetsarbeid
Kan utføre opplæringsoppgaver
Kan inngå kontrakt på bedriftens vegne

Tydelig juridisk ansvar – samtidig rom for sterke støttestrukturer.

Opplæringsloven (2023, i kraft 1.8.2024); opplæringsforskriften §§ 6-17–6-19

OsloMet

FØR kontrakt er ikke det samme som UNDER læretid

Begge deler trengs – men de stiller ulike krav til arena, fagpersoner og ansvar.

FØR KONTRAKT

- Bli kjent uten skolekrav
- Prøve ut yrkesinteresser og roller
- Tåle nederlag og starte på nytt
- Avklare livs- og støttesituasjon

→

UNDER LÆRETID

- Autentiske oppgaver og læreplanmål
- Instruktør og faglig opplæring
- Progresjon, vurdering og produksjon
- Tilpasset støtte når vansker oppstår

Det er overgangene som må organiseres.

Analyse av Holst-Larsen (2025), kap. 11.1–11.6; lovpålagt ansvar for bedrift etter opplæringsloven (2023) § 7-12.

FØR KONTRAKT

UNDER LÆRETID

Her kommer den psykososiale verktøykassen

OG ET KREVENDE ARBEID – mer info i neste foredrag

OsloMet

OsloMet

Hvem organiserer og finansierer mellomrommet?

Den nye rollen for opplæringskontor kan styrke samordning – men skaper ikke alene et nytt tilbud før kontrakt.

A Opplæringskontor

Kan støtte bedrifter og koordinere avtalte oppgaver. Ikke automatisk finansiering av før-kontrakt-arena.

B OT / fylkeskommune

Har rettighets- og oppfølgingsoppgaver. Må avklare lokalt hvem som etablerer konkrete tiltak.

C NAV / helse

Kan bidra med aktuelle tjenester og tiltak innen eget ansvar. Behandling skjer i helsetjenesten.

Forslag: Avtal vertskap, rolle, finansiering, samtykke, kompetanse og ansvar FØR tiltaket starter.

Skille mellom lovpålagte roller og forslag til lokal organisering. Opplæringsloven (2023) kap. 7, 13 og 24; Holst-Larsen (2025).

Hva viser forskning om opplæringskontorene?

Dokumenterte funn om samarbeidet mellom skole, lærebedrift og opplæringskontor

2014 Bindeledd og kvalitet

NIFU dokumenterte opplæringskontorenes betydning for rekruttering, bedriftsstøtte og kvalitetsarbeid – men også behov for tydelig styring og oppfølging.

2026 Relasjoner og nettverk

Solberg mfl. fant at YFF og lærerbesøk åpnet for samarbeid. Kontakten var ofte uformell, nettverksavhengig og sårbar ved personskifter.

2026 Tillit og forpliktelse

Informasjonsdeling må være relevant og avklart. Varig samarbeid krever faste møteplasser, tydelige roller og kontinuitet.

Forskningsmessig implikasjon: Et bindeledd må ha både relasjoner OG forpliktende strukturer.

Høst mfl. (2014), NIFU; Solberg, Schmid, Andresen & Nyen (2026), SJVD 11(1), 87–105, DOI: 10.7577/sjvd.6620

OsloMet

Ny forskning: Samarbeid må tåle personskifter

Funn 1

Personlige nettverk åpner dører.

Funn 2

Riktig informasjonsdeling krever tillit.

Funn 3

Faste møtepunkter gjør samarbeid robust.

Solberg, Schmid, Andresen og Nyen (2026); Forskningsnotat (2026), s. 6–8

Fra samarbeid på papiret til hjelp i praksis

Et enkelt opplegg som opplæringskontor, OT og lærebedrift kan teste lokalt

01 Før oppstart

Ungdom + bedrift + bindeledd:

- Avklar arbeidsoppgaver
- Avtal støtte og kontakt
- Avklar samtykke og ansvar

02 Fast oppfølging

- Kort møte annenhver uke
- Elevens mestring og progresjon
- Instruktørens behov
- Konkret neste steg

03 Når det stopper

- Kontakt samme dag ved brudd
- Vurder endret oppgave og tempo
- Involver NAV/helse ved behov

04 Videre vei

- Dokumenter kompetanse
- Avklar ny arena eller kontrakt
- Behold kontaktperson

Bedriften skal gi yrkesopplæring. Bindeleddet sørger for at bedriften ikke står alene.

Foreslått arbeidsmodell basert på Holst-Larsen (2025) og Solberg mfl. (2026). Må tilpasses lokal ansvarsfordeling og lovverk.

OsloMet

Et mulig regionalt bindeledd i mesosystemet

Lærebedrift

Autentisk yrkesopplæring

OPPLÆRINGSKONTOR / SAMARBEIDSORGAN
Faglig koordinering og fast kontakt

Fylkeskommune

Godkjenning og rettigheter

Skole og OT

Overgang og kartlegging

Ungdommens mål og medvirkning

NAV / helse

Tiltak og helsefaglig støtte

Oppgaver og roller må avtales – taushetsplikt, ansvar og finansiering må respekteres.

Forskningsnotat (2026), s. 15–18

OsloMet

Kraften i læringssenterdidaktikken

Fra usikkerhet til deltakelse og kompetanse – for ungdom som ennå ikke er klar for ordinær skole eller et arbeidsliv.

Relasjon og trygghet

- tett oppfølging
- mestring

Utforsking og utprøving

- medvirkning
- praktiske aktiviteter

Yrkesrelevante prosesser

- helhetlige oppgaver
- reell arbeidserfaring

Veier videre

- bindeledd mot arbeidslivet
- varige overganger

- Lærebedrift
- Lærekandidat
- Jobb
- Utdanning

Læringssenterdidaktikk – seks lag i det kontinuerlige arbeidet

OsloMet

En helhetlig og dynamisk modell for læringssenterdidaktikk – fra relasjon og motivasjon til yrkesrelevans, inkludering og veier videre i utdanning og arbeidsliv.

Kontinuerlig arbeid – sammenhengende, sirkulært og utviklende

Relasjon og anerkjennelse

- trygghet
- tillit
- medvirkning

Drivkrefter og interesser

- mening
- utforsking
- motivasjon

Mestringstro og agency

- tro på egne muligheter
- ansvar
- handling

Yrkesrelevante og helhetlige prosesser

- autentiske oppgaver
- erfaring
- refleksjon

Praksisfellesskap og inkludering

- deltakelse
- arbeidsliv
- tilhørighet

Bindeledd og veier videre

- samarbeid
- overgang
- lærebedrift / lærekandidat / jobb / utdanning

Forankret i yrkesdidaktikk, erfaring, praksisfellesskap, mestringstro, selvbestemmelse og inkludering.

Hiim | Dewey | Lave & Wenger | Bandura | Ryan & Deci | Spjelkavik / Frøyland

Neste presentasjon om 30 min:
Psykososial verktøykasse og felles språk på tvers av fag

OsloMet

Tre forskningsspørsmål – tre hovedsvar

1 · Yrkesdidaktikk

Utforsking først, autentisk yrkeslæring når mulig

2 · Psykososialt

Relasjon og mestring – også utenfor skolen

3 · Organisering

En tredje arena og ansvarlige bindeledd

En manglende forberedende arena må bygges – med folk som kjenner yrker og bedrifter.

Holst-Larsen (2025), kap. 11; Forskningsnotat (2026)

Fase 1 – Oppstart, relasjon og utforsking

OsloMet

Noen unge er ikke klare for skole eller læreplass enda. Derfor handler **første fase** om **trygghet, tillit, motivasjon** og å **utforske interesser**.

- trygg relasjon
- kartlegging av interesser og styrker
- mestring i små aktiviteter
- en arena utenfor skole og bedrift

Bygger grunnlag for neste fase i læringssenterdidaktikken

Fase 2 – Utforsking, oppgaver og yrkesinteresser

OsloMet

I denne fasen prøver unge meningsfulle oppgaver utenfor vanlig skole og før formell læretid, for å **oppdage interesser, oppleve mestring** og **forstå forventninger** i arbeidslivet.

- prøve ulike oppgaver
- utforske yrker og interesser
- refleksjon over mestring og utfordringer
- forberedelse til neste steg

Rollespill og kundekommunikasjon

Ungdomsbedrift og salg i liten skala

Praktiske verkstedoppgaver eller digital utforsking

Fra utforsking til mer målrettet yrkesopplæring

Fase 3 – Opplæring i bedrift med tett støtte

OsloMet

Opplæring i bedrift lykkes best når **ungdom, bedrift og støttesystem** jobber tett sammen.

- reelle arbeidsoppgaver
- veiledning fra instruktør
- oppfølging fra bindeledd
- balanse mellom krav og støtte

Bedriften blir en viktig læringsarena – men ikke alene

Fase 4 – Veier videre mot kompetanse, arbeid og utdanning

OsloMet

Alle unge følger ikke samme vei, men alle trenger et **realistisk neste steg.**

- mulige kompetanseveier
- individuelle overganger
- fortsatt støtte ved behov
- mål om deltakelse og tilhørighet

Målet er ikke én vei – men en bærekraftig vei videre